

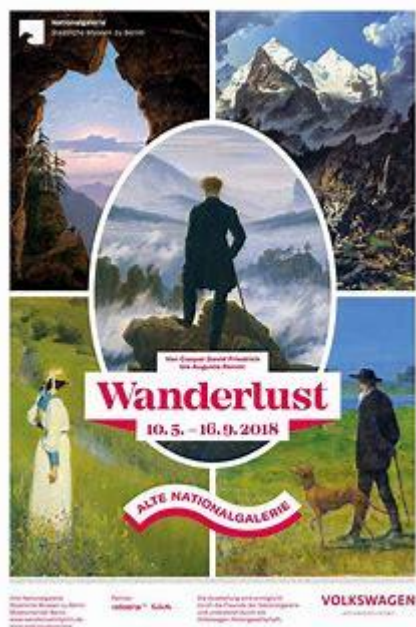
Bente Rosenbeck

Lyst til vandring

Notater

1: Wanderlust

At vandre er selvfølgelig først og fremmest den fysiske handling at gå, men vandring er også blevet skildret i kunst og litteratur. At vandring er et yndet motiv i maleriet kunne man for to år siden se på en stor udstilling *Wanderlust. Von Caspar David Friedrich bis Auguste Renoir 10.5-16.9 2018*, som blev vist på Alte Nationalgalerie i Berlin.

Caspar David Friedrichs maleri: *Vandrer over tågehavet* fra 1818, som normalt hænger på Hamburger Kunsthalle, indledte udstillingen. Vi ser en ung mand med ryggen til. Han holder en vandrestav i sin højre hånd og skuer ud over landskabet. Interessen for vandring var inspireret af Jean-Jacques Rousseau og hans opfattelse af naturen. Tilbage til naturen og vandring blev i slutningen af 1700-tallet udtryk for en moderne livsopfattelse. Temaer på udstillingen var opdagelse af naturen, livsrejser, kunstnere på vandring, spadsereture, længslen efter Italien, vandrelandskaber i Alperne.

Historisk er vandring en mandlig aktivitet. Mænd vandrer, kvinder spadserer, som vi kan se på udstillingsprogrammets forside (til højre) med Richard Riemerschmids maleri: *In freier Natur* fra 1895 og med billedet af Auguste Renoir: *Ansteigende Weg durch hohes Gras* fra 1876/77.

Der var absolut flest malerier om og af mænd på udstillingen, men der var gjort bestræbelser for også at vise kvinder. J.F. Willumsen: *En Bjergbestigerske* fra 1912 var en hovedattraktion og havde en hel sal for sig selv. Caspar David Friedrich var på forsiden af programmet, mens Willumsens maleri var afbildet på bagsiden.

Litteratur: Katalog Birgit Verwiebe, Gabriel Montane: *Wanderlust: Von Caspar David Friedrich bis Auguste Renoir*. Alte Nationalgalleri Berlin 2018. HirmerVerlag 2018.

2: *En bjergbestigerske*

Jeg har i mange år haft en plakat af *En bjergbestigerske* i glas og ramme hængende over mit skrivebord. Jeg har også tilbragt mangan påskeferie omkring 1960 i Frederikssund meget tæt på J.F. Willumsens museum oprettet i 1957. Når de voksne sad ved påskefrokosten, gik jeg på museet. *En bjergbestigerske* var der dog ikke. Der findes hele to udgaver, men de hænger andre steder.

Det første maleri, som Willumsen malede allerede 1904, befinder sig på G.A. Hagemanns Kollegium i på Østerbro i København. Hagemann, rektor ved Polyteknisk Lærestanstalt, købte *En bjergbestigerske* i 1907, året før han indviede kollegiet, der som det første havde værelser til kvindelige studerende. Maleriet blev ophængt i alumnernes dagligstue, og i 1912 bestilte Hagemann en pendant: *En fysiker*. De to malerier hænger stadig ved siden af hinanden.

En bjergbestigerske er nok det mest kendte af de to malerier. I 1902 var Willumsen på fodtur i Alperne med sin kommende hustru Edith, som han blev gift med året efter. Forskellige skitser af hende stående på en bjergtop blev til det (første) færdige maleri i 1904. Det blev udstillet på Den Frie Udstilling i København.

I 1912 ville Willumsen låne *En bjergbestigerske* af Hagemann i forbindelse med en udstilling om skandinavisk kunst i USA, men denne var modvillig. Willumsen malede så en ny version, som han i øvrigt var mere tilfreds med, og dette maleri blev i 1914 indlemmet i Statens Museum for Kunst. Museet i Frederikssund har kun haft værkerne udstillet i en kort periode omkring 2010. En *Bjergbestigerske* var ved den lejlighed udstillet sammen med *En Fysiker*, og man kan høre om værkerne på dette link: <https://www.jfwillumsensmuseum.dk/udstillinger/tidligere-udstillinger/bjergbestigersken-og-fysikeren-paa-besoeg-indlaan-fra-g-a-hagemanns-kollegium/>

Edith Wessel (1875-1963) var en moderne kvinde, som ser ud over det storslåede landskab og skuer mod en ny tid. Selv om de to billeder (fra 1904 og

1912) stort set var ens, var den nye udgave af *En bjergbestigerske* malet med friere penselstrøg og stærkere farver.

Da det første billede i 1905 blev vist på Den fire Udstilling fik det en blandet modtagelse. Det var på flere måder grænseoverskridende.

Edith er på maleriet afslappet klædt men dog iført skørt. Bukser til kvinder var ikke acceptabelt på det tidspunkt. Det var endog vovet med en "fodfri" kjole, hvor skoen/foden titter frem under skørtet som her. I pressen skabte hun debat og blev kaldt for både "Mod-Madonna" og en "Valkyrie i Uldrøje". Litteraturprofessor Vilhelm Andersen kaldte i en kronik i *Politiken* maleriet for "en hedensk altertavle", en nordisk og førkristelig herskende valkyrie.

Parret fik to børn. Edith Willumsen havde i øvrigt en egen karriere og de fleste af hendes værker er udstillet på J.F. Willumsens museum.

På trods af ægteskab og børn lykkedes det således Edith Willumsen at arbejde med sin egen kunst. Edith har udskåret rammen til den udgave af maleriet, som hænger på Hagemanns kollegium. Hendes foretrukne motiver var kvinder og børn, men hun lavede også et par buster af ægtemanden.

Edith Wessel var uddannet på Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder, og hun blev porcelænsmaler hos Bing & Grøndahl. Hun havde også været ansat hos glaskunstnerne Tiffany i New York. Parret blev skilt i 1928.

Materiale på J.F. Willumsens Museum:
<https://www.jfwillumsensmuseum.dk/udstillinger/tidligere-udstillinger/bjergbestigersken-og-fysikeren-paa-besoeg-indlaan-fra-g-a-hagemanns-kollegium/>

Edith Willumsen (1875-1963).

Dansk Kvindebiografisk Leksikon. Digital udgave 2003. Kvininfo:

<https://www.kvininfo.dk/side/170/bio/1518/> .

<https://bjornebanden.blogspot.cm/2017/01/jf-willumsen-en-bjergbestigerske-1912.html>

3: *Det moderne*

At vandre blev en del af det moderne. Vandrestaven er vigtig både i J.F. Willumsens og Caspar Friedrichs billeder. Der er 80 år imellem dem, ligesom der var et spænd af år imellem, at mænd begyndte at vandre, og kvinder fulgte trop.

Det var absolut Alperne, som var i fokus for vandrings- og bjergbestigningsinteressen, og englænderne førte an. I 1857 stiftedes The Alpine Club – den første af sin art i verden. Det kunne være en farlig sport, og mange mænd måtte lade livet. Det har jeg set på kirkegården i Zermatt i Schweiz, hvor unge mænd fra hele Europa ligger begravet med udsigt til Matterhorn, som ellers ser så fredelig ud på chokoladen Toblerone, men som

krævede sit. Nationerne konkurrerede nærmest om at komme først på de forskellige toppe, en lidt fredeligere måde at bekrige hinanden på, men det kostede også liv.

Kvinder hørte ikke med i denne første bølge, men de meldte sig på banen ca. 50 år senere. Henriette d'Angville (1794-1871) var den første kvinde, som alene besteg Mont Blanc, det højeste bjerg i Alperne i 1838. Allerede i 1808 havde Marie Paradis været med i en gruppe af mænd, som besteg bjerget.

D'Angville blev kendt som en af de første bestigere af "det svage køn". Vi kender en del til hende, fordi hun skrev dagbøger med lange lister over det udstyr, som hun medbragte, og som hun ikke mente var særlig stiligt. "Such is the *unstylish* outfit that I will have to put on once in the Grands-Mulets for the second day of the climb, as I am intending to leave Chamonix in a very feminine dress".

b.3 / Henry Deville, *Henriette d'Angville in ihrer Bekleidung zum Steigen des Mont Blanc*, 1838, Bleistift und Aquarell auf Papier, 28,4 × 38 cm, parlement de la Haute-Savoie

Der var sikkert en meget enkelt grund til det udstyr, som Henriette d'Angville trak i, nemlig at hun imiterede det hun så sin bror gå i. Så der var langt fra altid emancipationsbestræbelser, som lå bag. Dog skal det nævnes, at det i Frankrig blev forbudt kvinder at bære det andet køns klædedragt i 1800. Men for d'Angville var det først og fremmest praktisk. Hun synes ikke at have

været synderligt inspireret af den amerikanske Amalia Bloomers kostume, en slags tyrkiske bukser. Så ikke alle bukser var politiske. Fysiske aktiviteter spillede også en stor rolle.

En anden af de tidlige pionerer var Lucy Walker, som var født ind i en familie af bjergbestigere. Hendes far og bror tog hvert år til Alperne. Som 22-årig gik hun i 1858 for første gang med sine mandlige familiemedlemmer på bjergbestigning og fortsatte de næste 20 år. Hun udførte ca. 100 store bestigninger, og i 1871 blev hun den første kvinde, som besteg Matterhorn (der var tale om den 19. bestigning af dette bjerg).

Der kom flere kvinder til. Elisabeth Hawkins-Whitehead, som var af fin familie, blev oprindeligt sendt til Alperne på grund af et sart helbred. Hun både genvandt kræfterne og blev grebet af bjergbestigning. Hun var desuden med til at grundlægge The Ladies Alpine Club i 1907 og blev dens første præsident.

Da hun første gang skulle på en længere bjergbestigning, medførte det, at hun måtte overnatte i en hytte. Her opdagede hun chokeret, at hun aldrig havde taget sit eget fodtøj på. Det er ikke kun i Downton Abbey, at voksne bliver klædt på. Det foregik i virkeligheden. Hvad klædedragten angik, måtte Hawkins-Whitehead overskride nogle grænser. Det gik ikke an at smide den lange kjole - ej heller på en vandring. Men under nederdelen bar hun knæbukser, og så snart hun var kommet uden for byen og var ude af syne, tog hun nederdelen af.

Helt let for hende var det ikke. Hun skrev senere: "Jeg måtte kæmpe for min frihed. Min grantante Lady Bentricks skrev til min mor: "Få hende til at holde op med at klatre i bjerge. Hun skandaliserer hele London og ligner en indianer". Hun var i øvrigt gift tre gange og blev mere kendt under navnet Mrs. Aubrey le Blond.

Kvindelige vandrere kan ses som led i en emancipationshistorie, hvor de begav sig ind på flere og flere af mandens områder. Det er ikke tilfældigt, at dér, hvor kvinder først trak i lange bukser, var i de situationer, hvor de rent faktisk lavede det samme som mændene f.eks. under 1. Verdenskrig, og hvor kvinderne i de krigsførende lande måtte overtage produktionen. Efter 1. Verdenskrig blev problemet med klædedragten langsomt løst, idet lange bukser efterhånden blev accepteret. Først som arbejdsbukser i industrien, i natdragten eller til sport. Et par årtier efter 2. Verdenskrig, og nu er vi fremme ved 1960'erne, blev bukser en almindelig del af kvindedragten. Cowboy bukser blev accepteret af en større gruppe i samfundet både aldersmæssigt og socialt. De blev efterhånden brugt som arbejdstøj og fritidstøj i alle aldre og af begge køn.

Vandringer og kvindeemancipation er omtalt i Karin Lützen og Bente Rosenbeck: *Den moderne tid*. Søren Mørch (red.): *Det Europæiske hus 5*. København: Gyldendal 1991.

Historien om Henriette d'Angeville er fra Pascale Gorguet Ballesteros: *Women in Trousers: Henriette d'Angeville, a French Pioneer?* *Fashion Practice*, 9:2, 200-213, 2017.

Anders Paulsen: *Bjergbestigning i Alperne*. Aarhus Universitetsforlag 2019 (Kapitel 11 handler om kvindelige bjergbestigere).

4: At vandre og at tænke

For flere kendte filosoffer var vandring vigtig for udviklingen af deres ideer. Jean-Jacques Rousseau, schweizisk-fransk filosof (1712-1778), medvirkede til et nyt syn på naturen. Han skrev et sted, at landskabet var hans arbejdsværelse. "Jeg gør aldrig noget, undtagen når jeg vandrer, landskabet er mit arbejdsværelse, synet af et bord, papir og bøger indgyder mig kedsomhed, arbejdsredskaberne tager modet fra mig, hvis jeg sætter mig for at skrive, finder jeg intet, og nødvendigheden af at have ånd tager den fra mig", skrev han. Der er næppe tvivl om, at hans lange vandringer i ungdommen og hans mere meditative vandringer, da han blev ældre, var vigtige for hans filosofiske virke.

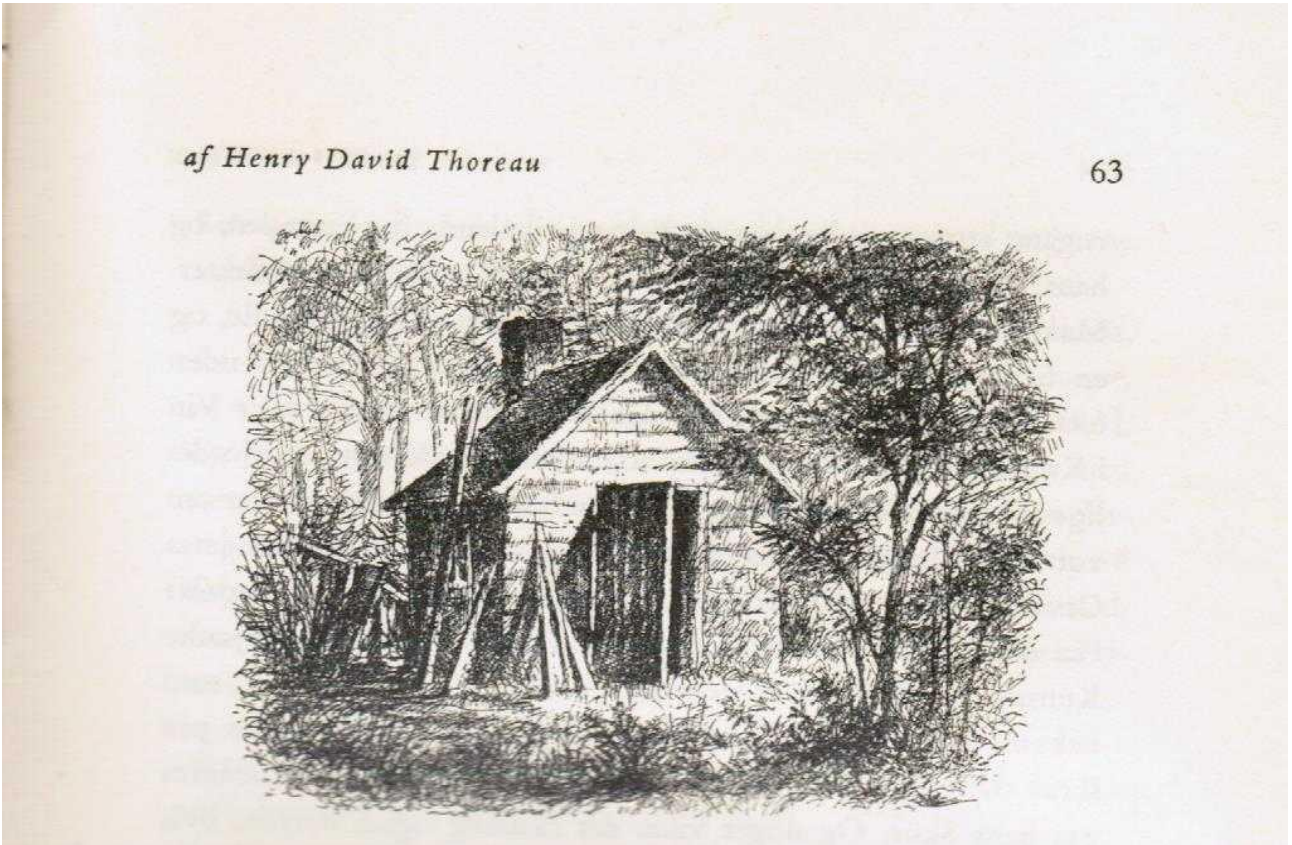
Den tyske filosof Friedrich Nietzsche (1844-1900) havde mange fysiske problemer bl.a. migræne og dårligt syn, og her blev vandringer midlet og medicinen mod smerterne. Efter at han havde taget sin afsked fra universitetet, vandrede han efter sigende op til 8 timer om dagen og skrev sine værker inspireret af landskaberne.

Henry David Thoreau (1817-1862), en amerikansk filosof, var også optaget af at vandre. Han byggede en lille hytte Walden, hvor han boede næsten som eneboer i en hytte, som han selvbyggede ved Walden Pond. Han så den daglige vandring som en nødvendighed. Jeg har besøgt hytten, og der var både småt og beskedent.

Thoreau skrev bl.a. bogen *Walden – livet i skovene*, som udkom på dansk i 1950'erne (ny udgave i 1972 og 1985). Han er i øvrigt den første, der skrev en filosofisk afhandling om vandring: *Om at vandre* (Walking), som udkom i 1862 og oversat til dansk i 1951.

Han var en lidenskabelig dyrker af "kunsten at vandre". Men kunsten var for mænd. Thoreau skriver: "Hvorledes kvinderne holder det ud, begriber jeg ikke. De er jo endnu stærkere bundet til huset end mændene. Men jeg har grund til at tro, at de fleste af dem netop *ikke* holder det ud."

Mange af Thoreaus ideer vil passe end i dagens klimadebat. Der er ifølge ham ingen grund til at tage langt væk for at vandre, ligesom man kun skal arbejde for at tjene til det mest nødvendige - og i stedet gå lange ture hver dag.

Immanuel Kant (1724-1804), en tysk filosof holdt også af at gå, men i mere beskedne målestok og mest for helbredets skyld. Hans vandringer foregik oftest af samme rute. Det er om ham, man siger, at han blev født, voksede op og døde i Königsberg (fra 1946 Kaliningrad og del af Sovjetunionen).

Søren Kierkegaard (1813-1855) dansk filosof holdt sig mest til gåture i København, og at gå var en vigtig inspirationskilde for ham. Han var dog en enkelt gang eller to på tur i Nordsjælland, hvor man har "taget Kierkegaard" til sig. Han var på et længere ophold i 1835, hvor han besøgte Gilleleje for at rekreere sig. Kierkegaard var på det tidspunkt 22 år og skrev i sin dagbog om turene til fods og turen med hestevogn til Gilleleje, hvor han indlogerede sig på Gilleleje kro. På Gilbjerg stien i Gilleleje står en mindesten for Kierkegaard med indskriften "Hvad er Sandhed andet end en Leven for en Idee"?

I Gribskov ved Stjernen står en anden sten kun med hans navn.

Glæden ved at gå har han skrevet om i et brev til svigerinden Sophie Henriette, der havde været syg (1847): "Tab for Alt ikke Lysten til at gaa: jeg Gaaer mig hver Dag det daglige Velbefindende til og gaar fra enhver Sygdom: jeg har gaaet mig mine bedste Tanker til, og jeg kjender ingen Tanke saa tung, at man ikke kan gaa fra den". Dette citat kan man høre i en app: Eksistential naturvandring på 12 km med titlen: *Gå dig dine bedste tanker til. I fodsporene på Søren Kierkegaard* (www.kierkegaardbynature.com).

Ellers bevægede Kierkegaard sig sjældent uden for Københavns volde. Hans ture her kan man også følge på en 5,8 km. lang gåtur under overskriften "Fra vugge til grav". Når han vandrede gennem byen talte han med folk, optaget som han var af livet og det liv, som folk levede.

Frédéric Gros: *Gå! En filosofisk fodrejse*. København: Kristelig Dagblads Forlag 2015 (org. 2009).

Casper Lindblad Andresen: 5 kloge filosoffer, der tænkte med fødderne. *Kristeligt Dagblad* 5. maj 2015.

Kim Leck Fischer: *I Søren Kierkegaards fodspor – en introduktion til Kierkegaards filosofi og naturopfattelse*, 1996. Projektet var støttet af Kulturbymuseet 96. Der blev ved den lejlighed udgivet 6 pjecer med ture i Søren Kierkegaards fodspor.

Eksistential naturvandring. APP: *Gå dig dine bedste tanker til. I fodsporene på Søren Kierkegaard*. Turen er på ca. 12 kilometer og fås på flere sprog. www.kierkegaardbynature.com

5: Ekstreme vandringer

Der findes mange bøger om vandrere, som har taget både lange og strabadserende ture. Også her er kvinderne fulgt med. Jeg vil nævne et par enkelte:

Cheryl Strayed: *Wild. En fortælling om at fare vild og finde sig selv igen*. C&K forlag (2.udgave 2015; 1. udgave på dansk 2012. Org. 2012).

Forfatteren havde mistet alt det, der betød noget for hende, da hun 26 år gammel begav sig ud på den krævende vandrerute *Pacific Crest Trail* iført en rygsæk, som var alt for tung og et par for små vandrestøvler. Det betød, at hun, som hun skriver "tabte kampen" 6 mod 4, dvs. at hun havde fire negle tilbage, da hun omsider fik tilsendt et par større støvler. Det sidste stykke vej frem mod den nærmeste butik og postkontor måtte hun gå i nogle spinke sandaler forstærket af gaffatape.

Strayed havde tilfældigt fået øje på en bog med titlen "The Pacific Crest Trail, volume 1", som beskriver en vandrerute, der går fra den mexicanske grænse i syd til grænsen mod Canada i nord gennem ødemark, ørken og bjerge. Hun havde ingen erfaring med at vandre, men det lykkedes hende på ca. 100 dage

at gennemføre 1.800 km af ruten gennem Californien og Oregon. Turen sluttede ved Gudernes Bro på grænsen mellem Oregon og Washington.

Strayed havde mistet sin mor, ægteskabet var røget sig en tur, og hun var havnet i stofmisbrug. Hun fortæller ikke kun om sine oplevelser på turen, men også både om de mennesker, som hun møder og om sit barndomsliv og ungdomsliv. Det er dét, der især gør bogen interessant. Det er en historie om at "vandre" tilbage i sit liv og finde sig selv, en anderledes pilgrimshistorie. Det blev starten på en ny begyndelse, som sløret løftes for i sidste kapitel.

Rygsækken fik navnet Monster, og på intet tidspunkt mødte hun nogen på ruten, som havde en rygsæk, der var lige så tung. Selv efter at Albert fra Georgien, som vandrede på ruten med sin søn, havde hjulpet hende med at smide ud, hvad hun ikke havde brug for, herunder 12 kondomer, hvoraf det lykkedes hende at "redde" et.

Albert lærte hende også, at man helst skal tisse syv gange om dagen ideelt se, et tegn på, at man havde drukket vand nok. Albert og hans søn Matt var betydeligt bedre forberedt, men måtte på et tidspunkt opgive på grund af sygdom. Cheryl Strayed nåede målet, og det blev fejret med en stor vaffel med chokolade- og vaniljeis ved Gudernes Bro.

Bag i bogen findes en liste over de bøger, som hun brændte på Stillehavsruten og en enkelt, som blev båret hele vejen. Det var Adrienne Rich: *The Dream of Common Language*.

Cheryl Strayed: *Wild*, udkom på dansk på C&K forlag i 2012 (genoptrykt i 2015). *Wild* er også blevet til en biograffilm i 2014, som blev vist i TV2 i juni 2020.

Bogen er udkommet i Rejsebiblioteket, som udgives af C&K forlaget. Dette forlag har udgivet en anden bog, som minder lidt om denne, nemlig Robin Davidson: *Tracks*, som udkom på dansk i 2015, og som er kommet som film 2013 (filmen kan lånes gratis på Filmstriben). Bogen udkom allerede på dansk i 1982 (org. 1980) og havde titlen *Egne veje*. Denne udgave, som er udgivet af Gyldendal, er med fotos.

Vi er her tilbage i 1977, hvor den 27-årige Robyn Davidson beslutter at vandre fra Alice Springs tværs over den australske ørken til Det indiske Ocean. Men først skulle hun lære noget om kameler. Også hun har et personligt projekt med at frigøre sig fra samfundets normer og sprænge rammerne for at være den pæne pige.

Jeg lod mig imponere over Cheryl Strayeds 1.800 km. Hun er dog blevet langt overgået af danske Gitte Holtze, som tog hele ruten The Pacific Crest Trail på 4.200 km. Den tur kan man læse om i Gitte Holtze: *Gå langt* fra 2015. Bogen er omtalt i *Vandreliv*: 03 2020 og i det efterfølgende (04) er der et interview med Gitte Holtze. Med denne bog bliver man virkelig "klædt på" til at tage en lang tur og dermed bedre forberedt, end Strayed var.

Jeg kommer aldrig til at gå så langt, men har fornøjet mig med at læse om andres kraftpræstationer.

6: Vandringens historie

Rebecca Solnit (f. 1961) er en af de få, som har skrevet om vandringens historie: *Wanderlust. A History of Walking* (2001). Denne bog fik jeg forærende for et par år siden, men fik den først læst, da coronaen "gav" god tid til læsning.

Solnit begyndte at vandre i 1990'erne "to walk of my angst during a difficult year". Hun har vandret meget, men aldrig alene på længere ture. Hendes perspektiv er først og fremmest kulturhistorisk.

Solnit er en kendt essayist og har skrevet det berømte essay: "Mænd forklarer mig ting", hvor hun redegør for "mansplaining" og sætter ord på den lidt nedladende måde, nogle mænd forklarer kvinder noget, som de allerede ved (Rebecca Solnit: *Mænd forklarer mig ting. Modgiften til mansplaining og Alle spørgsmåls moder. Flere feministiske essays* er udgivet i 2019 på forlaget Rosinante).

Der findes ikke meget litteratur om vandringens historie og med denne bog får vi forskellige perspektiver på vandring helt tilbage til, da mennesket begyndte at gå på to ben og dermed adskilte sig fra dyrene.

Solnit undersøger relationen mellem at tænke og gå og mellem at gå og kultur og fremdrager mange eksempler på vekselvirkningen mellem at bevæge sig og at filosofere. Det er et helt afsnit om Søren Kierkegaard, og hun skriver en del om Rousseau og Thoreau.

Vi hører om også engelske William Wordsworth, der blev kaldt en omvandrende poet. Han og hans søster Dorothy dyrkede vandring i Lake District. Mens Thoreau stod for et mere radikalt kritisk perspektiv, havde Wordsworth et mere poetisk og æstetisk forhold til naturen.

I Jane Austens romaner spiller gåture en vigtig rolle. Hendes heltinders liv var begrænset til læsning, syning og brevskrivning, men altså også gåture. Det var på gåture, at alvorlige samtaler fandt sted, og par fandt hinanden.

Demonstranter har gået. Mahatma Gandhi kan siges at være grundlægger af den politiske og ikke voldelige pilgrimsmarch. Han organiserede fra 1913 flere marcher, især vigtig er saltmarchen i 1930 for at afskaffe saltskatten. Demonstranterne drog mod havet for at lave deres egen salt og dermed bryde kolonistatens monopol.

Solnit skildrer forskellige pilgrimme bl.a. den kvinde, som i 1953 blev kendt som Peace Pilgrim (Fredspilgrim). Hun ville gå, indtil der blev fred i verden!

Martin Luther King arrangerede i 1965 turen fra Selma til Montgomery, en tur på 87 km og som førte til, at præsident Lyndon B. Johnson underskrev en ny

valglov, der gjorde det lettere for sorte at blive registreret som vælgere. Johnson ophævede også raceadskillelsesbestemmelser. Diskrimination på baggrund af race og raceadskillelse i skoler, arbejdspladser og boliger blev dermed forbudt.

Senere kom Aids Walks, som startede i 1985. Af andre 'walks' eller demonstrationer kan nævnes: Mødrene på Plaza Major, demonstrationerne i Leipzig før murens fald og Tag gaden tilbage demonstrationer, som begyndte i 1995. Den hidtil største enkeltmarch er kvindemarchen for ligestilling og retfærdighed i 2017 - dagen efter Donald Trumps indsættelse. Atommarcher og klimamarcher skal da heller ikke glemmes.

Bogen indeholder også et helt kapitel om kvinders forhold til offentlige steder. Solnit skildrer desuden vandringer i gader og storbyer, New York, London og Paris.

7: Flanøren og flanøsen.

Flanøren, som hørte til i de store byer, var en mand, som slentrede igennem gaderne. Han betegnede moderniteten (Charles Baudelaire og Walter Benjamin). Den eneste kvindelige flanør var den prostituerede, som bevægede sig i offentligheden, men som risikerede at blive arresteret af politiet og tvangsundersøgt.

At flanere dukker op som fænomen i de storbyer, der udviklede sig i det 19. århundrede. Flanøren kunne gå rundt i ubemærkethed, mens kvinder var udsat for mandens blik i byen og derfor ikke kunne være usynlige. Ordet flanør kommer i øvrigt fra gammel skandinavisk (flana).

Den amerikanske forfatter Lauren Elkin har i en bog fortalt om kulturhistoriens oversete kvindelige fodgængere.

Så også her er kvinderne kommet med. Virginia Woolf kan siges at være en af de første flanøser. Både i romanen *Mrs. Dalloway* fra 1925 og i essayet *Street Haunting* (som betyder at hjemsøge gaderne) fra 1927 spiller vandringer i byen en vigtig rolle.

Mrs. Dalloway starter dagen med at købe blomster, og da hun møder en hun kender, udbryder hun, "Jeg elsker at spadsere i London," sagde Mrs. Dalloway. "Det er faktisk meget bedre end at spadsere på landet". Vi følger hovedpersonen en dag, hvor hun skal holde et stort selskab om aftenen. Der er tid til at reflektere undervejs, og det gør hun bl.a. over kvinders lod: "Skønt dobbelt så begavet som han, måtte hun se tingene med hans øjne - en af tragedierne ved ægteskabet".

I *Street Haunting* både observerer og lytter Virginia Woolf til byen. Hendes eneste ærinde er at købe en blyant. "Really I must buy a pencil', as if under cover of this excuse we could indulge safely in the greatest pleasure of town life in winter - rambling the streets of London". Det er en fantastisk beskrivelse af helt dagligdags (kedelige) ting og i små glimt oplevelser af andre mennesker,

som er forskellige fra en selv: "...to escape is the greatest of pleasures; street haunting in winter the greatest of adventures".

Elkin nævner også Georg Sand, fransk forfatter, Martha Gellhorn, krigskorrespondent og gift med Ernst Hemmingway og den franske kunster Sophie Calle, som stalkede, dvs. forfulgte mænd med sit kamera.

Lauren Elkin: *Flâneuse. Women walk the city in Paris, New York, Tokyo, Venice and London*. London 2016.

Virginia Woolf: *Mrs. Dalloway*. 2003 (org. 1925).

Virginia Woolf: Street Haunting: A London Adventure. *The Essays of Virginia Woolf*. Volume IV, 1925-1928. Ed. By Andrew McNeillie. London 1994.

Interview og omtale af Elkins bog

Elisabeth Skou Pedersen: For en kvinde er det en politisk handling at gå. *Information*. 20. juli 2017.

The case for the *Flâneur*:
<https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2017/03/reclaiming-the-cityscape-for-women/517629/>

Det er faktisk muligt at ligge på sofaen og blive klogere på vandring. Men det giver forhåbentlig lyst til komme op af sofaen og ud for at vandre.

Jeg har lagt vægten på kvinder, der vandrer, men vil her til sidst nævne en bog, som har fået en del omtale, nemlig Tomas Espedal: *Gå – Eller kunsten at leve et vildt og poetisk liv*. (2007. Org. 2006). Der er langt mellem Thoreau og Espedal, men en fælles glæde ved vandring deler de.

Anny Skov Madsen: Kunsten at vandre og tænke:
<https://litteratursiden.dk/lister/kunsten-vandre-og-taenke>

